

2. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 20. — Ст. 134.
3. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и её информационно-методическое обеспечение: Учебное пособие. — К.: Вища школа, 1990. — 248 с.
4. Колбаско И. И. Учащимся о самообразовании. — Минск: Знание, 1976. — 148 с.
5. Матюшкин А. М. Проблемные ситуации в мышлении и обучении. — М.: Педагогика, 1972. — 208 с.

Віктор БЕРЕКА

ПОЄДНАННЯ ТРАДИЦІЙНИХ ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ МАГІСТЕРСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ

В статті обґрунтовується необхідність поєднання традиційних та інноваційних методів магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти. Подається розроблена автором класифікація методів організації і здійснення підготовки управлінців, запропоновано конкретні методики, в основу яких покладено діяльнісний підхід до організації навчально-пізнавальної і дослідницької діяльності магістрантів.

Вітчизняними дидактами і методистами здійснені певні дослідження з визначення характерних ознак, розкриття сутності, розробки структури і сучасної типології методів навчання і виховання студентів ВНЗ. Однак проблеми розробки методичного апарату в галузі магістерської підготовки, зокрема майбутніх менеджерів освіти, ще не стали предметом спеціального дослідження.

Мета статті — висвітлити можливості поєднання традиційних та інноваційних методів магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, запропонувати своє бачення щодо їх класифікації.

Трактування цього поняття дає С. Гончаренко, розглядаючи «метод (грец. — шлях дослідження чи пізнання) як спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями об'єкта, який розглядається. Із становленням науки відбувається розвиток і диференціація методів, що зумовлює виникнення вчення про методи — методології. У науковій методології поєднуються в історично визначеній формі об'єктивні й суб'єктивні моменти людської діяльності» [1, 205].

Отже, методи викладання — це впорядковані системи взаємопов'язаних прийомів педагогічної діяльності викладача і навчально-пізнавальної діяльності магістрантів, спрямованих на досягнення певної дидактичної, виховної та розвивальної мети [2; 3; 4; 5; 6]. За трактуванням інших дослідників, метод є нормативною моделлю єдиної діяльності викладання і навчання, спрямованої на передачу певної частини змісту освіти [7; 8; 9; 10].

У вітчизняній педагогічній науці визначено і обґрунтовано певні класифікації методів навчання, які можна об'єднати у декілька основних груп.

Найбільш поширеною в 30-х роках ХХ ст. була класифікація методів навчання за джерелом знань та характером сприйняття інформації, що формувалась емпіричним шляхом упродовж багатьох віків. Ця класифікація набула визнання у вітчизняній педагогічній науці завдяки історико-педагогічним працям Д. Лордкіпанідзе, працям з дидактики та методики викладання окремих дисциплін і мала на меті забезпечити тих, хто навчається, комплексом знань, умінь і навичок, необхідних для подальшої освіти. До цих методів віднесені: вербальні — розповіді, пояснення, лекції; робота з підручником, демонстрації навчальних об'єктів, процесів і явищ; наочні — спостереження; практичні — вправи, лабораторно-практичні заняття.

Окреме місце посідає запропонована Ю. Бабанським класифікація методів, в основу якої покладено цілісний підхід до процесу навчання. Вона включає три основні групи методів: перша — методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності (словесні, наочні і практичні — аспект передання і сприйняття навчальної інформації); індуктивні і дедуктивні (логічний аспект); репродуктивні і проблемно-пошукові (аспект мислення); самостійна робота і робота під керівництвом педагога (аспект управління навчанням); друга — методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (інтерес до навчання, відповідальність у навчанні); третя — методи контролю і самоконтролю в навчанні (усний, письмовий та лабораторно-практичний) [15, 178–202].

В. Паламарчук класифікує методи на основі єдності джерела знань, рівня пізнавальної активності і самостійності того, хто навчається, а також логічного шляху пізнання особистістю навчального матеріалу [16, 126].

Ідея залежності від основних дидактичних завдань, які реалізуються на певному етапі навчання, покладена у розроблену М. Даниловим, Б. Єсіповим, М. Скаткіним класифікацію методів навчання, яку становлять методи здобування знань, формування умінь та навичок, застосування знань, творчої діяльності, закріплення і перевірки знань та вмінь [17; 18; 19].

Класифікація, запропонована І. Лернером та іншими вченими, враховує відповідність характеру пізнавальної діяльності із засвоєнням змісту освіти. До них належать такі методи: пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний), проблемного викладу матеріалу, репродуктивний, частково пошуковий (евристичний) і дослідницький [7; 8; 19].

Взаємозв'язок методів викладання навчального матеріалу покладений М. Махмутовим у розроблену ним класифікацію бінарних методів навчання, що включає інформаційно-пояснювальні, узагальнююче-виконавські, пояснювальні й репродуктивні, продуктивно-практичні, пояснювально-спонукальні та частково пошукові методи [20].

Враховуючи комплексність та інтегративність магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, практичну спрямованість її змісту, розглядаємо метод навчання як спосіб логічно упорядкованої і взаємопов'язаної навчально-виховної діяльності викладацького складу магістратури та навчально-пізнавальної і дослідницької діяльності магістрантів, спрямованої на вирішення дидактичних, виховних, розвивальних та суто конкретних завдань у галузі управлінської компетентності магістрантів.

Ми визначили його структурні елементи, що складаються з дидактичних прийомів (вони спрямовують навчально-пізнавальну і дослідницьку діяльність магістрантів); освітньо-виховної, розвивальної діяльності викладача в навчально-виховному процесі магістратури; системи операцій, завдяки яким здійснюється означена діяльність; комплексу засобів навчання (підручники, навчальні і методичні посібники, дидактичний матеріал тощо). За такої структури метод покликаний вирішувати основні дидактичні завдання в галузі магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, тоді як прийоми, дії операції та засоби навчання в навчально-виховному процесі магістратури дозволяють вирішувати конкретні навчально-виховні, розвивальні та суто управлінські завдання, метою і результатом яких є формування управлінської компетентності магістранта.

Це дало підстави для висновку, що, оскільки загальні закономірності навчання вивчаються дидактикою, методика окремого навчального предмета, на думку Ю. Бабанського, С. Гончаренка, М. Онищука, правомірно розглядати як часткову дидактику [1; 2; 15]. Тоді методика предметів управлінського циклу у магістратурі як часткова дидактика, визначатиме: 1) навчально-пізнавальне та виховне значення окремого навчального предмета чи сукупності предметів у їх інтеграції (64,3% навчальних програм у магістратурі інтегровані); 2) завдання вивчення змісту окремого предмета чи їх сукупності як інтегрованих курсів магістратури; 3) методи, прийоми, методичні засоби відповідно до завдань і змісту магістерської підготовки. Отже, сутність поняття «методика навчання в магістратурі» визначаємо як комплекс взаємопов'язаних методів досягнення її мети і цілей.

Визначення функцій методів навчання у навчально-виховному процесі магістратури є дуже важливою проблемою. Компетентнісний підхід до професійної освіти, що реалізується в контексті Болонського процесу, дозволить зберегти культурно-історичні та етносоціальні цінності, якщо компетентності розглядати як особистісні утворення, що містять інтелектуальні, емоційні і моральні складові, які повинні бути сформовані у процесі навчання й містити знання, вміння, відповідальність, досвід діяльності та поведінкові моделі особистості [21, 123]. Варто також враховувати вже сформовані мотивації до певного виду навчально-пізнавальної і дослідницької діяльності у 45,3% магістрантів початкового, 65,7% проміжного і 87,4% завершального етапів навчання, що має вирішальне значення у визначенні напрямів, профілів і навіть конкретної тематики навчально-виховної діяльності.

Провідною в навчально-виховній діяльності викладачів магістратури і навчально-пізнавальній діяльності магістрантів є мотиваційна функція, оскільки вона забезпечує розвиток пізнавальної самостійності, творчої активності особистості, бажання систематично здобувати нові

знання та вміння, творчо їх використовувати на практиці. Відповідно сформована мотивація до управлінської діяльності, яку ми розглядаємо значно ширше, ніж мотивацію до навчання, включає в себе усвідомлення творчих, гуманних потреб, цілей, мотивів як провідних у розвитку та життєдіяльності особистості в навчально-виховному процесі магістратури, чим забезпечує системність, наступність, комплексність та практичну спрямованість процесу формування управлінської компетенції магістранта. *Освітня функція* сприяє інтелектуальному і гармонійному розвитку особистості, вмінню самостійно здобувати і поглиблювати знання та творчо їх застосовувати, а отже, забезпечувати формування інтелектуального компонента управлінської компетентності майбутнього менеджера освіти. *Виховна функція* органічно поєднується з мотиваційною і освітньою, чим сприяє ефективній виховній діяльності учасників навчально-виховного процесу магістратури, формуванню в них ціннісних орієнтацій і як результат — формуванню емоційно-ціннісного компонента управлінської компетентності особистості магістранта. *Розвивальна функція* полягає у розвитку, становленні й самоствердженні творчої особистості. *Діяльнісно-практична функція* виокремлюється нами, оскільки практична спрямованість змісту і сутності магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти передбачає обов'язкову практичну реалізацію здобутих знань, вироблених умінь та навичок у конкретній управлінській діяльності. *Корекційна (контрольна) функція* забезпечує ефективне здійснення всіх інших функцій методів навчання і виховання особистості.

Констатуємо, що методи корекції та контролю здійснення освітньої функції висвітлені ґрунтовно (Ю. Бабанський, В. Оконь, В. Онищук), тоді як методи корегування мотиваційної, виховної, розвивальної і діяльнісно-практичної функцій розроблені в педагогічній науці ще недостатньо, а щодо проблеми реалізації мети і змісту магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, то вони відсутні взагалі [2; 15; 22].

Більшість із методів навчання стосовно магістратури потребує доповнення і вдосконалення з урахуванням визначеної нами мети і завдань магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти. Це зумовило необхідність розробки адаптованої до специфіки навчально-виховного процесу магістратури класифікації, яка за своєю побудовою є відносно цілісною, враховує всі основні складові елементи цього навчально-виховного процесу, а саме: мету і завдання магістерської підготовки, відповідну їм навчально-виховну діяльність викладача, навчально-пізнавальну діяльність магістрантів та здобуті ними знання, сформовані уміння та навички. Така класифікація не є механічним поєднанням в одне ціле всіх напрацьованих сьогодні педагогічною наукою і практикою методів; її структура відзначається гнучкістю та практичною доцільністю і водночас передбачає можливість доповнення чи удосконалення.

Провідними ідеями у створенні цієї класифікації є визначення основних етапів та напрямів реалізації мети, завдань, змісту та міждисциплінарного характеру магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти; врахування діяльнісного підходу як обов'язкового у формуванні особистості, спроможної ефективно вирішувати проблеми управління; визначення груп методів, спрямованих на формування умінь і навичок вирішення магістрантами конкретних управлінських проблем навчального закладу та забезпечення ефективного формування критичного мислення і оціночних суджень особистості; врахування вікових, інтелектуальних і психологічних особливостей та специфіки формування емоційно-ціннісної сфери магістранта; врахування завдань, спрямованих на формування управлінської компетентності магістранта як внутрішньої якості особистості, котра поєднує в собі знання, уміння, переконання і практичні навички з управління (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація методів організації і здійснення магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти

Вид діяльності	Група методів	Методи	Зміст методів
----------------	---------------	--------	---------------

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Навчально-пізнавальна	Комунікативно-пізнавальні	Словесні та наочні	Розповідь; бесіда; навчальна лекція; дискусія; робота з усними та письмовими джерелами інформації; прес-центри; інтелектуальні ігри; демонстрування; комп'ютерна графіка.
	Перетворювально-систематизуючі	Індуктивні й дедуктивні	Аналіз управлінських асоціацій та уявлень; синтез і систематизація інформації; прогнозування дій, явищ, ситуацій та їх проектування з подальшим моделюванням.
		Репродуктивні, проблемно-пошукові	Відтворення подій, явищ і перебіг процесів за здобутою усною чи письмовою інформацією, зразком, моделлю, природним об'єктом, явищем та результатом діяльності в управлінні; методи пошуку (порівняльно-історичний, вивчення причин і наслідків, аналогії); розробка методів моделювання (проектування) та їх реалізація.
		Активні (практичні)	Спостереження, основою яких є безпосереднє чи опосередковане спостереження об'єктів управління, явищ в освітньому середовищі. Дослідницькі роботи, основою яких є лабораторний експеримент; моделювання управлінських процесів; експеримент в управлінні; статистичні виміри; обліки та обрахунки. Ретуалізація управлінської діяльності, основою якої є педагогічне обґрунтування традицій, пов'язаних з діяльністю учасників навчально-виховного процесу
Навчально-виховна	Мотиваційно-виховні	Мотивації	Відповідальність особистості у навчально-практичній діяльності управлінського спрямування; самоаналізу; самооцінки; роз'яснення; переконання; навіювання; рефлексії; управлінської турботи.
		Виховання	Всебічний вплив на особистість, основою якого є методи: бесіди; лекції; диспути; особистого прикладу тощо. Формування досвіду управлінської діяльності, основою якої є педагогічна вимога; суспільна думка; залучення; вправляння; моделювання виховних педагогічних ситуацій та особистого прикладу. Стимулювання поведінки особистості в освітньому середовищі, основою яких є створення педагогічних ситуацій, стимулювання інтересу до вивчення предметів управлінського циклу, заохочення та покарання.
Контрольно-корекційна	Контролю і корекції	Контролю і самоконтролю	Усний, письмовий та лабораторно-практичний контроль і самоконтроль; конкурси; вікторини та олімпіади; захист науково-дослідних робіт; методи корекції і корегування управлінських знань, умінь та навичок; практична управлінська діяльність.

Таким чином, основу запропонованої класифікації методів магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти становлять три групи методів, які логічно пов'язані між собою і мають динамічний характер, оскільки кожен із них може одночасно входити до різних груп залежно від дидактичної мети, поєднуючись з методами цих груп. Безумовно, що обов'язкове застосування практичних методів навчання особистості у процесі реалізації мети і завдань магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти у навчально-виховному процесі магістратури є одним із основних концептуальних положень нашого дослідження. Тим самим ми визначаємо діяльнісний підхід до здійснення магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти провідним у формуванні управлінської компетентності. За такого підходу методи навчання в галузі управлінської діяльності забезпечують ефективні умови для набуття знань у процесі практичної діяльності магістрантів в управлінні.

Наступним концептуальним положенням є теоретичне обґрунтування та експериментальна апробація таких методів навчання особистості магістранта, котрі відповідали б міжпредметному характеру магістерської підготовки [22]. Незаперечно актуальність означеної проблеми для магістратури підтверджується тим, що більшість її навчальних програм побудована на принципах інтеграції та міжпредметних зв'язків, а це дає змогу ефективно вирішувати комплекс специфічних завдань магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти:

- забезпечення системності, цілісності й багатоаспектності ознайомлення магістрантів з науковими фактами про управління, засвоєння ключових понять, провідних ідей, законів та закономірностей функціонування управлінської системи, розвиток оціночних суджень і формування ціннісних категорій щодо діяльності управління;
- формування наукового світогляду особистості майбутнього управління;
- оволодіння системою практичних знань і вмінь з визначення й оцінки стану управлінського середовища, прийняття управлінсько доцільних рішень в освітньому середовищі, передбачення наслідків своїх дій в освітньому середовищі та усунення чи запобігання неправильних дій в управлінні;
- формування постійної внутрішньої потреби спілкування з учасниками навчально-виховного процесу, сприйняття їх як рушійної сили суспільного прогресу;
- активізація власної діяльності в освітньому середовищі, переконаність у необхідності залучення до цієї діяльності широкої громадськості.

Це дало змогу розробити конкретні методики магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти, в основу яких покладено діяльнісний підхід до організації навчально-пізнавальної і дослідницької діяльності магістрантів. Вони втілені в авторських навчально-методичних посібниках та комплексі методичних розробок і науково-методичних матеріалів. Розробка і запровадження у навчально-виховний процес магістратури авторських методик магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти як традиційних, так і розроблених активних організаційно-педагогічних форм «Діагностика особистісних і професійних якостей майбутніх менеджерів освіти» (для початкового етапу навчання), «Розвиток професійної компетентності майбутнього менеджера освіти» (для проміжного етапу навчання), «Психолого-педагогічна допомога» (для завершального етапу навчання), що були апробовані в експерименті, забезпечили умови ефективного формування управлінської компетентності магістрантів. Підтвердженням педагогічної доцільності цих методик є визнання і запровадження їх у навчально-виховний процес більшості магістратур ВНЗ України.

Поєднання традиційних та інноваційних методів магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти забезпечує ефективні умови для набуття знань у процесі практичної діяльності магістрантів в управлінні. Запропонована класифікація сприяє ефективній реалізації змісту і конкретних завдань управлінської освіти магістрантів у навчально-пізнавальній, навчально-виховній і контрольно-корекційній діяльності магістратури, що свідчить про актуальність і необхідність застосування саме тих методів, котрі спрямовуються на активізацію не лише різних видів навчальної діяльності магістрантів, а й мають забезпечити найбільш ефективне формування практичних навичок та вмінь вирішення управлінських проблем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. — К.: Либідь, 1987. — 373 с.

2. Педагогіка / За ред. А. М.Алексюка. — К.: Рад. школа, 1985. — 195 с.
3. Педагогіка / За ред. М. Д.Ярмаченка. — К.: Вища школа, 1986. — 541 с.
4. Куписевич Ч. Основы общей дидактики / Пер. с польс. О. В. Довженко. — М.: Высшая школа, 1986. — 368 с.
5. Дидактика средней школы: Некоторые проблемы современной дидактики: Учеб. пособие для студентов ФПК, директоров общеобразовательных школ и в качестве учебного пособия по специальному курсу для студентов / Под ред. М. М. Скаткина. — 2-е изд., перераб. и доп. — М.: Просвещение, 1982. — 319 с.
6. Скаткин М. Н. Проблемы современной дидактики. — М.: Педагогика, 1980. — 96 с.
7. Лернер И. Я. Проблемное обучение. — М.: Знание, 1974. — 64 с.
8. Лернер И. Я. Дидактические основы методов обучения. — М.: Педагогика, 1998. — 186 с.
9. Лернер И. Я. Дидактическая система методов обучения. — М.: Знание, 1974. — 64 с.
10. Оконь В. Введение в общую дидактику / Пер. с польс. Л. Г. Кашкуевича. — М.: Высшая школа, 1990. — 368 с.
11. Арьдин В. М., Атонов Г. А. Учебная деятельность студентов: Справочное пособие для абитуриентов, студентов, молодых преподавателей. — Донецк: ЕАИ-пресс, 2000. — 80 с.
12. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход. — М.: Высшая школа, 1991. — 204 с.
13. Кондрашова Л. В. Внеаудиторная работа по педагогике в педагогическом институте. — Киев – Одесса: Вища школа, 1988. — 108 с.
14. Петренко В. В. Розвиток форм організації навчання в середній загальноосвітній школі та педагогічних вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації // Нові технології навчання: Наук.-метод. збірник / За ред. Б. І. Холод. — К.: НМЦВО, НМЦСО, 2001. — Вип. 29. — С. 40–46.
15. Бабанский Ю. К. Педагогика. — М.: Просвещение, 1983. — 607 с.
16. Паламарчук В. Ф. Школа учит мыслить. — М.: Просвещение, 1987. — 218 с.
17. Данилов М. А. Процесс обучения в советской школе. — Л.: ЛГУ, 1967. — 240 с.
18. Есипов В. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. — М.: Учпедгиз, 1967. — 240 с.
19. Дидактика средней школы / Под ред. М. А. Данилова, М. М. Скаткина. — М.: Педагогика, 1975. — 303 с.
20. Махмутов М. И. Современный урок: вопросы теории. — М.: Педагогика, 1981. — 192 с.
21. Берека В. Є. Організація практичної підготовки слухачів магістратури за спеціальністю «Управління навчальним закладом». — Хмельницький: Вид-во ХГПІ, 2005. — 216 с.
22. Берека В.Є. Сутність, функції, структура та класифікація методів магістерської підготовки майбутніх менеджерів освіти // Наукові записки Тернопільського держ. пед. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія: Педагогіка. — 2004. — № 4. — С. 32–38.

Олександра ЯНКОВИЧ

ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

У статті здійснено прогнозування майбутнього розвитку освітніх технологій. Передбачено створення нових технологій організації навчального процесу, усунення необґрунтованої технологічної термінології. Прогнозується використання освітніх технологій для вирішення суспільних проблем.

У сучасній Україні освітня технологія — це соціально-педагогічне новоутворення ВНЗ, яке прискореними темпами розвивається з 90-х років ХХ ст., значною мірою відображаючи технологічні процеси зарубіжної педагогіки. Разом з тим технологізація вітчизняної освіти характеризується суттєвими відмінностями, які полягають у впровадженні соціально-виховних, виховних технологій і технологій управління, яких немає в зарубіжних країнах. Серед освітніх технологій найінтенсивніше розвиваються інформаційно-комунікаційні, забезпечуючи кардинальні перетворення у діяльності навчальних закладів. Інформаційні технології протягом кількох десятиріч зайняли домінуюче становище і нині сприяють підвищенню ефективності тих технологій, що виникли значно раніше: навчальних, виховних, управління. На сучасному етапі вочевидь не існує жодного навчального закладу, в якому б зовсім не впроваджувався технологічний підхід. Реалізація освітніх технологій перетворилася на своєрідну «моду», яка, на жаль, має тенденцію радше до скороминучості, ніж до постійності.

Однак у впровадженні технологічного підходу спостерігаються невирішені проблеми: будь-яка інновація навчального закладу, зазвичай, тлумачиться як технологія; використання